

Год першы

ІНСТЫТУТ
ГІСТОРЫІ
Нацыянальнай
Акадэміі навук
Беларусі

1999

ШТОГОДНІК

УДК 947.5
ББК 62.01(400)
М 97

Роднагоўнае казачка:

Штогоднік

Інстытута гісторыі НАН Беларусі

1999

Л 365520
УДБ № В. КОРАЧА
ЛІТ. БІБЛІОТЭКА

УДК 947.6
ББК 63.3(4Бел)
Ш 87

Рэдакцыйная калегія:

Міхась Біч,
Георгій Галенчанка,
Алена Калечыц,
Міхась Касцюк (галоўны рэдактар),
Міхаіл Кошалеў,
Уладзімір Ляхоўскі (адказны сакратар),
Уладзімір Навіцкі

Штогоднік Інстытута гісторыі Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі,
Ш87 1999/Рэдкал.: М.Касцюк (гал. рэд.) і інш. – Мн.: ІГ, 1999. – 176 с.

УДК 947.6
ББК 63.3(4Бел)

© Інстытут гісторыі НАН Беларусі, 1999

Да чытача

У апошняе дзесяцігоддзе ў навуковым асэнсаванні гісторыі Беларусі зроблены значны крок наперад. Абапіраючыся на нядаўна адкрытыя, раней невядомыя дакументальныя крыніцы, даследчыкі актыўна распрацоўваюць новыя сюжэты ці ўдакладняюць ранейшыя ўяўленні па шмат якіх тэмах. У выніку гісторыя нашай Бацькаўшчыны стала больш поўнай, аб'ектыўнай і менш палітызаванай.

Узбагачэнне зместу гісторыі Беларусі, пэўная ідэалагічная раскаванасць адразу павысілі ўвагу да яе з боку чытачоў. Іх аўдыторыя значна пашырылася. Характэрна, што гэтая цікавасць не змяншаецца. Яна спрыяе павышэнню гістарычнай адукаванасці беларускага народа, росту яго нацыянальнай свядомасці.

Пашырэнне і паглыбленне ведання гісторыі Беларусі патрабуе таго, каб узбагачаны гістарычны змест даходзіў да шырокай аўдыторыі ў розных формах яго выкладання. Побач з традыцыйнымі формамі – індывідуальнымі і калектыўнымі манаграфічнымі даследаваннямі, артыкуламі ў перыядычных выданнях, матэрыяламі канферэнцый, а таксама зборнікамі, падручнікамі, вучэбнымі дапаможнікамі і інш. – важнае значэнне набываюць новыя, як фундаментальна-тэарэтычнага, так і навукова-папулярнага характару.

Адной з іх з'яўляюцца перыядычныя выданні вядучых навуковых устаноў. Яны дазваляюць рабіць публікацыі, якія побач з індывідуальнымі і калектыўнымі даследаваннямі манаграфічнага характару пэўным чынам могуць вызначаць творчае аблічча навуковых калектываў. У гэтых выданнях звычайна змяшчаюцца навуковыя працы, якія зроблены па тэмах, найбольш актуальных у навуковых і грамадскіх адносінах.

Інстытут гісторыі Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі, якому ў 1999 г. споўнілася 70 гадоў з часу ўтварэння, падобнага выдання ніколі не меў, хаця творчы патэнцыял калектыву дазваляў выдаваць яго на добрым навуковым узроўні. На працягу дзесяцігоддзяў галоўнай прычынай вышэйназванага становішча былі грамадска-палітычныя варункі, якія не дазвалялі нават уздымаць гэта пытанне,

нягледзячы на тое што некаторыя вядучыя навуковыя ўстановы гістарычнага профілю ў краіне такія выданні мелі.

У пачатку 90-х гадоў патрэба ў перыядычных гістарычных выданнях па гісторыі Беларусі ў некаторай ступені была кампенсавана ў сувязі з выходам “Спадчыны”, “Беларускага гістарычнага часопіса” і “Беларускай мінуўшчыны”. Аднак “Беларуская мінуўшчына” ў 1998 г. спыніла сваё існаванне. Выдаваемы з 1999 г. навукова-практычны ілюстраваны часопіс “Архівы і справаводства” мае свой вузкі спецыялізаваны характар.

У гэтых умовах гісторыкі Беларусі ўжо даўно адчуваюць патрэбу ў перыядычным выданні, якое ў адрозненне ад вышэй згаданых часопісаў публікавала б найперш матэрыялы па найбольш значных праблемах айчынай гісторыі з ухілам на іх глыбокае тэарэтычнае асэнсаванне. Публікацыі такога напрамку маглі б быць прысвечаны больш канкрэтным тэмам, характарыстыцы пэўных з’яў, дзейнасці гістарычных асоб і г. д.

Менавіта гэтымі задачамі і кіраваліся кіраўніцтва і вядучыя супрацоўнікі Інстытута гісторыі НАН Беларусі, калі задумалі выдаваць свой штогоднік.

У вышэйадзначаным выданні мяркуецца змяшчаць у першую чаргу навуковыя артыкулы па актуальных праблемах гісторыі Беларусі, пачынаючы з далёкіх археалагічных эпох, сярэднявечча да Новага і Навейшага часу. Побач з гэтым пэўнае месца будзе адводзіцца публікацыям новых дакументальных крыніц, пра якія раней было невядома. Дадзеныя публікацыі будуць суправаджацца адпаведнымі навуковымі каментарыямі. Пры гэтым рэдакцыйная калегія зыходзіць з таго, што сам змест адпаведных гістарычных дакументаў нярэдка мае не меншае значэнне, чым яго выкарыстанне ў навукова-даследчай рабоце.

Адной са складаных частак выдання з’явіцца навуковыя рэцэнзіі на актуальныя і значныя публікацыі, калектыўныя працы і манаграфіі па гісторыі Беларусі. Гэтыя рэцэнзіі будуць рыхтавацца найбольш кваліфікаванымі супрацоўнікамі Інстытута гісторыі і, як мы спадзяёмся, акажуць дапамогу ў далейшай распрацоўцы тых ці іншых праблем не толькі аўтарам рэцэнзуемых работ, але і больш шырокаму колу даследчыкаў беларускай гісторыі.

Імкненне мець перыядычнае выданне, няхай спачатку і ў форме штогодніка, прадывітавана не толькі жаданнем разнастайчых формы даследавання і папулярызаванні навуковых ведаў па айчынай гісторыі, але і даўнім жаданнем калектыву вядучай навуковай установы Рэспублікі Беларусь – Інстытута гісторыі Нацыянальнай акадэміі навук мець свой сталы друкаваны орган. У ім будуць змяшчацца адметныя навуковыя распрацоўкі як яго супрацоўнікаў, так, з цягам часу, і іншых даследчыкаў. Спадзяёмся, што дадзены навуковы штогоднік зойме сваё месца ў сістэме перыядычных і іншых выданняў па гісторыі Беларусі.

Змест

- 4 *Міхась Касцюк*. Да чытача.

Да 70-х угодкаў Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі і Інстытута гісторыі

- 6 *Мікалай Токараў*. Нараджэнне Беларускай Акадэміі навук
13 *Мікалай Токараў*. Інстытут гісторыі БелАН: стварэнне і першыя гады дзейнасці

Артыкулы

- 17 *Вольга Ляўко*. Раннесярэднявечнае грамадства на тэрыторыі Беларусі (структура, служылыя арганізацыі, павіннасці)
26 *Аляксандр Доўнар*. Сяляне-слугі ў прыватных уладаннях Беларусі ў другой палове XVI – сярэдзіне XVII ст.
31 *Уладзімір Канановіч*. Богуш Міхал Багавіцінавіч – вялікакняжацкі дыпламат Жыгімонта Старога
40 *Максім Гардзееў*. Сымон Полацкі: сям'я і роднасныя сувязі
48 *Мар'яна Сакалова*. Пачатак ліберальнага руху ў Беларусі
57 *Андрэй Кіштымаў*. Удзел замежных прадпрыемальнікаў і фінансістаў у развіцці прамысловасці і транспарту Беларусі (канец XVIII – пачатак XX ст.)
64 *Станіслаў Рудовіч*. Усебеларускі з'езд 1917 г. – першы агульнанацыянальны форум беларускага народа
80 *Іларыён Ігнаценка*. Кастрычніцкая рэвалюцыя: характар і месца ў гісторыі
93 *Уладзімір Навіцкі*. Жанчына ў савецкім грамадстве: новы погляд на праблему
110 *Леанід Лыч*. Пратэстанцкая царква ў нацыянальна-культурным жыцці Беларусі: традыцыі і сучаснасць

Гістарычнае краязнаўства

- 124 *Міхаіл Спірыдонаў*. Наданне Свіслацкай воласці Міхалу Гарабурду (Да праблемы скарачэння дзяржаўных уладанняў у Вялікім княстве Літоўскім)

Новыя крыніцы

- 138 “Паданьне” Максіма Гарэцкага Начальніку Сярэдняй Літвы генералу Люцыяну Жэлгіўскаму ад 1 ліпеня 1921 г. Публікацыя, заўвагі і каментары **Міхася Біча**

Рэцэнзіі

- 140 **Міхась Біч**, *Георгій Галенчанка*, *Іларыён Ігнаценка*, *Уладзімір Снапкоўскі*. Няспраўджаныя амбіцыі і абяцанні
174 Кароткія звесткі пра аўтараў
175 Contents

КАРОТКІЯ ЗВЕСТКІ ПРА АЎТАРАЎ

БІЧ Міхась (27. 05. 1937 – 17. 05. 1999), д-р гіст. навук, працаваў загадчыкам аддзела гісторыі Беларусі XIX – пачатку XX ст. і намеснікам дырэктара па навуцы Інстытута гісторыі (ІГ) НАНБ.

ГАЛЕНЧАНКА Георгій (н. 28. 02. 1937), д-р гіст. навук, загадчык аддзела спецыяльных гістарычных навук ІГ НАНБ.

ГАРДЗЕЕЎ Максім (н. 11. 12. 1974), малодшы навуковы супрацоўнік аддзела спецыяльных гістарычных навук ІГ НАНБ.

ДОЎНАР Аляксандр (н. 1. 12. 1972), малодшы навуковы супрацоўнік аддзела гісторыі Беларусі XIII – XVIII стст. ІГ НАНБ.

ІГНАЦЕНКА Іларыён (н. 28. 12. 1919), акадэмік НАНБ.

КАНАНОВІЧ Уладзімір (н. 31. 12. 1964), канд. гіст. навук, навуковы супрацоўнік аддзела гісторыі Беларусі XIII – XVIII стст. ІГ НАНБ.

КАСЦЮК Міхась (н. 26. 03. 1940), акадэмік НАНБ, загадчык аддзела сацыяльна-эканамічнага і палітычнага развіцця Беларусі ІГ НАНБ.

КІШТЫМАЎ Андрэй (н. 31. 07. 1954), навуковы супрацоўнік аддзела гісторыі Беларусі XIX – пачатку XX стст. ІГ НАНБ.

ЛЫЧ Леанід (н. 8. 02. 1929), д-р гіст. навук, прафесар, вядучы навуковы супрацоўнік аддзела нацыянальна-культурнага развіцця Беларусі ІГ НАНБ.

ЛЯЎКО Вольга (н. 21. 05. 1947), канд. гіст. навук, старшы навуковы супрацоўнік аддзела археалогіі і гісторыі Полацкай зямлі ІГ НАНБ.

НАВІЦКІ Уладзімір (н. 21. 10. 1939), д-р гіст. навук, прафесар, загадчык аддзела нацыянальна-культурнага развіцця Беларусі, в. а. намесніка дырэктара па навуцы ІГ НАНБ.

РУДОВІЧ Станіслаў (н. 8. 03. 1959), канд. гіст. навук, старшы навуковы супрацоўнік аддзела гісторыі Беларусі XIX – пачатку XX ст. ІГ НАНБ.

САКАЛОВА Мар'яна (н. 6. 10. 1961), навуковы супрацоўнік аддзела гісторыі Беларусі XIX – пачатку XX ст. ІГ НАНБ.

СНАПКОЎСКІ Уладзімір (н. 25. 05. 1954), д-р гіст. навук, прафесар, загадчык аддзела нацыянальных і міжнародных адносін Беларусі ІГ НАНБ.

СПІРЫДОНАЎ Міхаіл (н. 10. 04. 1937), канд. гіст. навук, старшы навуковы супрацоўнік аддзела спецыяльных гістарычных навук ІГ НАНБ.

ТОКАРАЎ Мікалай (н. 5. 08. 1947), канд. гіст. навук, старшы навуковы супрацоўнік аддзела нацыянальна-культурнага развіцця Беларусі ІГ НАНБ.

Навуковае выданне

**Штогоднік
Інстытута гісторыі Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі 1999**

Рэдагаванне: *Уладзімір Ляхоўскі*

Карэктурa: *Галіна Більдзюкевіч, Людміла Салаўёва, Андрэй Федарэнка*

Набор: *Францішак Корзун, Марыя Малец*

Дызайн: *Зміцер Герасімовіч*

Вёрстка: *Марыя Малец*

Падпісана да друку з гатовых дыяпазітываў 31.01.2000.

Фармат 70x100 1/16. Папера афсетная. Гарнітура "Pragmatika". Друк афсетны.

Ум. друк. арк. 14,19. Ум.фарб.-адб. 14,51. Ул.-выд. арк. 17,3.

Наклад 299 паасобнікаў. Зак. **97**

Выдавец:

Інстытут гісторыі Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі.

Адрас рэдакцыі:

220072, г. Мінск, вул. Акадэмічная, 1. Тэл.: (017)284-27-00, (017)284-18-70.

Факс: (017)284-02-19

E-mail: inst@history.minsk.by.

Отпечатано с диапозитивов заказчика
в ПП «Деполис»

220035, г. Минск, ул. Грибоедова, 28^а

